

LOUISA MAY ALCOTT'IN GOOD WIVES ESERİNİN TÜRKÇE İKİ ÇEVİRİSİNİN ÇEVİRİ
TARİHYAZIMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ
ANALYSIS OF TWO TURKISH TRANSLATIONS OF LOUISA MAY ALCOTT'S WORK GOOD WIVES IN
THE CONTEXT OF TRANSLATION HISTORIOGRAPHY

Arsun URAS YILMAZ*
Serpil YAVUZ ÖZKAYA**

Öz

Çevirmenlerin kimliği, yaşadığı ve çalıştığı toplumsal bağlam, çeviri tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada çevirmenlerin yaşam öykülerinden ve çeviri kararlarından yola çıkarak çevirmen kimliklerinin ortaya çıkarılması ve çeviri tarihine katkıda bulunması amaçlanmıştır. Bütüncü olarak Amerikalı yazar Louisa May Alcott'ın *Good Wives* eseri ve Türkçeye Belkıs Sami (Boyar) (1930) ve Necmettin Arıkan (1966) tarafından yapılan iki çeviri seçilmiştir. Sami'nin çevirisi eserin Türkçeye yapılmış ilk çevirisidir. Arıkan'ın çevirisi ise ikinci çeviridir. Çalışmanın kuramsal çerçevesini Anthony Pym'in çeviri tarihyazımı oluşturmaktadır. Çevirmenlerin etkili toplumsal aktörler olarak ele alındığı Pym'in modelinde yer alan "arkeoloji" alanı doğrultusunda "kim, nerede, ne zaman, hangi metin" soruları, "tarihsel eleştiri" alanı doğrultusunda bir çevirinin yarattığı etki ve "açıklama" alanı doğrultusunda, belli bir yer ve zamanda neden arkeolojik olguların oluştuğunu ve bunların değişime nasıl katkıda bulunduğu ele alınmıştır. İncelemede, Amerikan Kız Koleji'nde öğrenim görmüş Sami'nin, çevirilerinde Amerikan kültürünü yansıtan tercihler yaptığı ve özellikle dini kavramları erek kültüre aktardığı ve bir eğitmeni olan Arıkan'ın ise çevirisinde yabancı sözcüklere yer vererek bunları açıkladığı görülmüştür. Çevirmenlerin, sosyal sorumluluk, misyonerlik gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda belirli tercihler yaptığı, çevirmenler ve çeviriler üzerinde yapılan incelemelerle ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, çevirmenler etkili toplumsal aktörler olarak ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevirmen Kimliği, Çeviri Tarihyazımı, Çeviri Arkeolojisi, Tarihsel Eleştiri, Açıklama.

Abstract

The identities of the translators and the social context in which they live and work have an important place in translation history. The aim of this study is to reveal the translators' identity by making use of their translational choices and biographical information and to contribute to translation history. The corpus of this study includes American writer Louisa May Alcott's *Good Wives* and its two Turkish translations by Belkıs Sami (Boyar) (1930) and Necmettin Arıkan (1966). Sami's translation is the first translation of the work into Turkish. Arıkan's is the second translation. Anthony Pym's translation historiography constitutes the theoretical framework of the study. The questions "who translated what, how, where, when, for whom and with what effect" in line with "translation archeology", the effects of the translators in line with "historical criticism" and the reasons "why archeological artefacts occurred when and where they did" in line with "explanation" are discussed according to Pym's model which treats translators as effective social actors. In the analysis, it has been observed that Sami, who went to American College for Girls, reflected American culture, transferred and explained the religious terms in her translation while Arıkan, as an educator, borrowed and explained foreign terms in his translation. It can be said that the translators made some choices reflecting their aims which include social responsibility and missionary. In conclusion, the translators appeared as effective social actors.

Keywords: Translator's Identity, Translation Historiography, Translation Archaeology, Historical Criticism, Explanation.

1. Giriş

Bu çalışmada çevirmenlerin yaşam öykülerinden ve çeviri kararlarından yola çıkarak çevirmen kimliklerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bütüncü olarak Louisa May Alcott'ın *Good Wives* eseri ve Türkçeye Belkıs Sami (1930) ve Necmettin Arıkan (1966) tarafından yapılan iki çeviri seçilmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesini Anthony Pym'in çeviri tarihyazımı oluşturmaktadır. Bu bölümde öncelikle Louisa May Alcott'ın hayatı hakkında bilgi verilecektir.

1.1. Louisa May Alcott ve *Good Wives* Eseri

Amerikalı yazar Louisa May Alcott (1832-1888) aile hayatı ve toplumsal konularla ilgili verdiği eserlerle tanınır. Bu konuları ele almasında içinde yetiştiği çevre etkilidir. Alcott'ın babası, eğitmeni ve transandantalist filozof ve aynı zamanda Ralph Waldo Emerson ve Henry David Thoreau gibi yazarların arkadaşı olan Amos Bronson Alcott, kızlarının ahlaki ve düşünsel eğitiminde etkin rol oynar. Alcott'ın annesi Abba May Alcott ise çeşitli işlerde çalışarak ailenin geçimini sağlayan kişidir.

Alcott'ın ailesi ekonomik açıdan sıkıntı içinde olduğundan Alcott ve ablası, belli bir yaşa gelir gelmez annelerinin izinden giderek dikiş dikme ve mürebbiyelik gibi çeşitli işlerde çalışmaya başlar. Yaşadığı

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Fransızca Mütercim Tercümanlık Bölümü.

** Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü.

ekonomik sıkıntılar onun yazarlığına da erken yaşta başlamasını sağlar. İlk eserleri masal, skeç ve aile romanı türündedir. Alcott, yirmili yaşlarında çeşitli işleri sebebiyle ailesinden uzakta yaşamaya başlar ve eserlerini de yaşadığı tecrübelerinden yola çıkarak oluşturur. Amerikan İç Savaşı'nda (1861-1865) gönüllü olarak hemşirelik yaptığı sıralarda yaşadıklarından yola çıkarak yazdığı *Hospital Sketches* (1863) başlıklı bir eseri bulunur.

Alcott, *Little Women* eserini tavsiye üzerine yazar. *Roberts Brothers* Yayınevi, 1867'de erkek çocuklar için yazdığı hikayelerle büyük satış rakamlarına ulaşan yazarlara (Horatio Alger, Oliver Optic, vb.) bir karşılık olarak, Alcott'ın kızlar için ve kızlar hakkında bir kitap yazmasını tavsiye eder (Eiselein & Philips 2001, 178). Bir ablası (Anna Alcott Pratt) ve iki de küçük kızkardeşi (Elizabeth Sewall Alcott ve Abigail May Alcott Nieriker) olan Alcott yazdığı hikayede kendi ailesini model alır. 1868'de yayımlanan *Little Women* büyük bir başarıya ulaşır. Bu eserin başarıya ulaşmasını sağlayan özelliklerden biri belirli toplumsal cinsiyet rolleri salık veren 19. ve 20. yüzyılda kızlar hakkında yazılan kitaplardan farklı olarak, bu eserde ele alınan karakterlerin hepsi birbirinden farklı isteklere, değerlere, zayıf yönlere ve özelliklere sahip olmasıdır. Bu yönüyle bu roman, o döneme kadar hakim olan didaktik, ahlakçı ve baskıcı çocuk edebiyatı eserlerinden ayrılır. Çünkü bu eser çocukları ve özellikle kız çocuklarını hayalperest ve kusurları olan çocuklar olarak ele alır. Bu sebeple *Little Women* eserinin çocuk edebiyatında bir devrim gerçekleştirdiği iddia edilir (Eiselein & Philips, 2001, 181). Bu kitabın yayımlanması Alcott'ın, Amerika'daki en popüler ve en başarılı kadın yazar olmasını sağlar.

Bu kitabın ulaştığı başarı ve okurların ilgisinden sonra Alcott, kitabın ikinci kısmını yazmaya başlar. Serinin ikinci kitabı *İyi Zevceler de (İyi Hanımlar) [Good Wives]* (ya da *Little Women Wedded* olarak da bilinir), altı ay sonra, 1869'da yayımlanır ve binlerce kopya satar. Bu iki kitap İngiltere'de çoğu zaman tek cilt olarak birlikte yayımlanır. Amerika'daki İç Savaş döneminin tarihsel arka plan olarak geçtiği *Little Women* eserinde Jo, Meg, Beth ve Amy isimli dört kız kardeşin çocukluktan gençliğe geçişleri anlatılırken, *Good Wives* eserinde dört kız kardeşin yetişkinliğe geçişi ele alınır. Eser, Meg ve John'un düğünleriyle başlar. Meg, bir eş olarak yeni hayatına alışmaya çalışırken Amy, resim eğitimi almak için Carrol Teyze ile yurtdışına gider. Jo, yazmaya olan tutkusunu geliştirir ve çeşitli dergilere gönderdiği hikayelerle para kazanır ve ailesine destek olur. Annesi ve sağlık sorunları yaşayan kardeşi Beth'i deniz kenarına gönderir. Daha sonra Jo, March Teyze'nin arkadaşı Mrs. Kirke'nin çocuklarına mürebbiyelik yapmak için New York'a gider. Burada Friedrich Bhaer ile tanışır. Bhaer ona Almanca öğretir, yazdıklarını eleştirip kendisini geliştirmesini sağlar ve bir gazetede hikayelerinin yayımlanması için yardımcı olur. Jo, New York'tan döndüğünde sağlığı gittikçe kötüleşen Beth ile zaman geçirir. Kısa bir süre sonra Beth ölür. Kitabın sonunda üç kızkardeşin hepsi evlenirler ve mutlu bir yaşam sürerler. Bu seri *Little Men* (1871) ve *Jo's Boys* (1886) eserlerinin yayımlanmasıyla devam eder.

Alcott'ın birçok eserinde ele aldığı konularla feminist tartışmalara katkıda bulunduğu söylenebilir. *Little Women* eserin yayımlandığı 1868'den öldüğü yıl olan 1888'e kadar yazdığı çok sayıda roman ve kısa hikayede 19. yüzyılda yaşayan kadınların hayatının bir kronolojisini sunar. *Little Women* üçlemesinin yanı sıra yazdığı *Moods* (1865), *Work: A Story of Experience* (1872), *A Modern Mephistopheles* ve *A Whisper in the Dark* (1888) başlıklı üç yetişkin romanının konusunu genellikle 19. yüzyılda kadınların yaşadığı aile hayatı ve bireysellik ikilemi oluşturur. Bu açıdan bakıldığında Alcott'ın bütün romanlarında ele alınan hem aile hayatı ve hem de bireysellik hakkı konusundaki ısrarıyla feminist tartışmalara katkıda bulunduğu söylenebilir.

Little Women eserin çok popüler olması onun farklı sanat alanlarında da ele alınmasını sağlar. Eser birçok kez sahneye, müzikale, opera, anime, bale ve sessiz filme uyarlanır. 2018 yılı kitabın yayımlanışının 150. yılı olduğu için bu sene yayımlanması planlanan bir film daha vardır.

(bkz. <http://www.willowandthatch.com/little-women-literary-film-adaptations/>).

Little Women akademik olarak da sıkça üzerinde çalışılan bir eserdir. 1940'lardan itibaren ve özellikle 1970'lerin ortasında akademik açıdan ele alınmaya başlayan eser (Eiselein & Philips, 2001, 180) uzun bir süredir çocuk edebiyatı derslerinin temel konularından birini oluşturur. Ayrıca, son zamanlarda Amerika çalışmaları ve kadın çalışmaları dersleri kapsamında da ele alınmaktadır (Eiselein & Philips, 2001, ix).

Good Wives eseri Türkçeye ilk kez 1930'da "İyi Zevceler" başlığıyla Belkıs Sami tarafından çevrilir ve Muhit Neşriyat Şirketi tarafından yayımlanır. Eser, 1966'da Necmettin Arıkan tarafından yeniden çevrilir ve Rafet Zaimler Yayınevi'nce yayımlanır. Daha sonra "İyi Eşler" başlığıyla Mustafa Delioğlu tarafından çevrilmiş ve Yuva Yayınları'nca yayımlanmıştır. Eser 2007'de "İyi Eşler" başlığıyla Türkan Çolak tarafından çevrilmiş ve Artemis Yayınları tarafından yayımlanmıştır. 2009'da "İyi Eşler" başlığıyla Nilgün Erzik tarafından çevrilmiş ve Epsilon Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Cevdet Serbest tarafından 2012'de "İyi Hanımlar" başlığıyla çevrilmiş ve Türkiye İş Bankası tarafından yayımlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında *Good Wives* eserin 1930 ve 1966 yıllarında yapılan çevirileri ele alınacaktır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, 1930'da Belkıs Sami tarafından yapılan çeviri, Amerikan Edebiyatı'ndan Türkçeye yapılan ilk çeviriler arasında olması sebebiyle önemli görülmüştür. O tarihlerde bu eserin, Amerikan

misyonerlik faaliyetleri doğrultusunda ve Amerikan tarzı yaşam biçiminin Türkiye’de yerleştirilmesi amacıyla çevrildiği düşünülebilir.

Bu çalışmada ele alınacak, *Good Wives* eserinin çevirmenlerinden biri olan Belkıs Sami (Boyar) edebiyat tarihimizin önemli siması Halide Edip’in kız kardeşidir. Belkıs Sami 1894’te doğar ve Halide Edip gibi Amerikan Koleji’nde öğrenim görür. Burada aldığı Amerikan tarzı eğitimin hem çevirdiği eserlerin seçiminde hem de çeviri kararlarında etkili olduğu söylenebilir. Amerikan Kız Koleji, Osmanlı’da yaşayan Müslümanları Protestanlığa döndürme amacı taşıyan Amerikan Misyoner Heyeti’nin bu konuda başarısız olunca Amerikan tarzı eğitim vermek üzere açtığı okullardan biridir. Sami’nin Türkçeye çevirdiği birçok eser arasında ilki Müslüman - Hristiyan ilişkilerinde önemli bir figür olan ve 1899-1928 yılları arasında Mısır’da misyoner olarak hizmet eden William Henry Temple Gairdner’ın “İlk Fasih Bayramı Gecesi” başlıklı eseridir. Bu eser Türkçede 1923’te Amerikan Misyoner Heyeti tarafından yayımlanmıştır. Amerikan Koleji’nde eğitim görmüş olan Sami’nin bu eseri çevirmesi, Hristiyanlığı yayma amacı taşıyan Amerikan Heyeti’nin misyonerlik faaliyetlerine uygun düştüğü söylenebilir.

Sami, Alcott’ın üçlemesinin ilk ikisini, yani *Little Women* ve *Good Wives* eserlerini çevirir. *Little Women*, Sami tarafından 1925’te çevrilmiş ve bir Ermeni matbaası olan Samoil Harutyonyan Matbaası tarafından yayımlanmıştır. Bu eserlerin seçimi de, Osmanlı topraklarında yaşayan Türk kadınlarının genç kızlık dönemi olmadığını düşünen Amerikan misyonerlerinin bu görüşlerini yansıttığı söylenebilir. Amerikan Kız Koleji’nde 1900 - 1909 yılları arasında İngilizce ve Latince öğretmenliği yapan Hester Donaldson Jenkins, Osmanlı topraklarında yaşayan Türk kadınlarıyla ilgili yazdığı kitabında, kız çocuklarının yeterince eğitim almadan doğrudan genç eşlere dönüştüğünü iddia eder (Kahlenberg, 2016, 155). Alcott’ın kitaplarında yer alan dört kız kardeşin hayatları, Amerika dışındaki okurlar için alternatif yaşam tarzları sunması özelliğiyle dikkat çekicidir.

Sami’nin çevirdiği bir diğer gençlik eseri de İskoç yazar Robert Michael Ballantyne’in *The Coral Island: A Tale of the Pacific Ocean* başlıklı eseridir. Sami, bu eseri, Türkçeye “Mercan Adası: Cenubi Bahr-i Muhibi Kebir’de Sergüzeşt” başlığıyla aktarmıştır. Sami’nin çevirileri dışında bir de telif eseri bulur. 1926’da kaleme aldığı “Aşkımı Öldürdüm” eseri o dönem “Son Saat” gazetesinde tefrika olarak yayımlanmıştır. Bu eser 2017’de Koç Üniversitesi Yayınları tarafından kitap olarak yayımlanır. Belkıs Sami’nin kendi yaşamından izler barındıran eser döneminin popüler edebiyat yapıtları arasında yer alır. Toplumun üst sınıfına temas eden bu aşk romanı, yazarının ve ana karakterinin kadın olması ve anlatının kadın merkezli olması itibarıyla de ayrı bir önem taşır.

Son olarak Sami, William Shakespeare’in *VIII. Henry: the Famous History of the Life of King Henry VIII* başlıklı eserini çevirmiştir (bu çeviride Belkıs Boyar olarak geçer). Eser, Milli Eğitim Basımevi tarafından “dünya edebiyatından tercüme” serisi kapsamında 1947’de yayımlanmıştır. Bu çeviri, 19 Mart 1947 tarihinde yayımlanan 41 - 42 sayılı Tercüme dergisinde, Tercüme Bürosu’nun hazırladığı klasikler listesinde Tercüme Bürosu tarafından Türkçeye çevrilen 303 İngiliz klasik eserinden biri olarak geçer. Bu kitabın girişinde dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün yazdığı ve tercüme külliyyatının kültürümüzdeki önemini vurguladığı yazısı, o dönemde çeviriye verilen önemi gösterir.

Louisa May Alcott’ın *Good Wives* eserinin bir başka çevirmeni Necmettin Arıkan Türk çeviri edebiyatı dizgesine büyük katkılarda bulunmuş bir çevirmendir. Robinson Kruzo’ndan Pinokyo’ya birçok çocuk edebiyatı eserini Türkçeye kazandırmıştır. Ayrıca Arıkan, “yabancı dil derslerinde güçlük çeken öğrencilere yardımcı dokunacak, onların rastlayacağı güçlükleri gerekli açıklamalar ve örneklerle ortadan kaldıracak ve bu suretle sayın öğretmenlerin de daha memnun edici bir randıman almalarında rolü olacak bir kitap serisi” hazırlamış bir öğretmendir (Arıkan, 1975, 3). Bunların yanı sıra çocuk edebiyatı alanında telif eserleri de bulunan Arıkan, Louisa May Alcott’ın *Good Wives* eserini 1966’da çevirmiştir.

Bu çalışmada, bu çevirilerin belirli bir zaman ve mekânda neden üretildiğinin, çeviri tarihyazımı kapsamında araştırılması amaçlanmaktadır. Bunların çevirmenlere odaklanılarak anlaşılabilirliğini düşünen Anthony Pym çeviri tarihinde dört temel ilke önerir (Pym, 1998, ix). Birinci ilke, çeviri tarihinin belli bir zaman ve mekânda neden çeviri üretildiğini açıklaması gereğidir. Başka bir deyişle çeviri tarihi, toplumsal nedenselliğe işaret etmelidir. İkinci ilke, tarihsel bilginin merkezdeki nesnesinin çevirmen olması gerektiğini görmektir. Çevirilerin neden ortaya çıktığını anlamak için sürece dâhil olan kişilere bakılmalıdır. Üçüncü ilke, çeviri tarihinin çevirmenlere, onların yaşadıkları yerlere ve toplumsal bağlamlara eğilmesi gereğidir. Dördüncü ilke ise neden çeviri tarihi çalışıldığının açıklanmasıdır.

Bu ilkeler doğrultusunda Pym, çeviri tarihyazımını “çeviri arkeolojisi” [*translation archaeology*], “tarihsel eleştiri” [*historical criticism*] ve “açıklama” [*explanation*] olmak üzere üç aşamaya ayırır. Bu modelde “arkeoloji” alanı “kim, nerede, ne zaman, hangi metin” sorularını araştırır ve varsayımları savunmak için veri sağlar. “Tarihsel eleştiri” alanı bir çevirinin yarattığı etkiyi belirler. “Açıklama” alanı, belli bir yer ve zamanda neden

arkeolojik olguların oluştuğunu ve bunların değişime nasıl katkıda bulunduğunu açıklamaya çalışır. Burada çevirmenler etkili toplumsal aktörler olarak ortaya çıkar (Pym, 1998, 5-6).

Çeviriler ve çevirmenler tarihsel bağlama ne kadar iyi yerleştirilse yerleştirilsin, çevirilerin nasıl yapıldığı ve alımlandığı bilinmeden tarihsel bilgi yarım kalır. Çevirilerin nasıl yapıldığını görmek çevirilerin okunması ve çözümlenmesini gerektirir. Pym “aktif” ve “pasif” yeniden çeviriler arasında yapılacak karşılaştırmalardan bahseder ve aktif yeniden çeviriler arasında karşılaştırma yapmayı tavsiye eder (Pym, 1998, 106-107).

Pym, aktif ve pasif çevirileri şöyle açıklar: Erek kültürde meydana gelen dilsel ve kültürel değişimlerin sonucu periyodik olarak yeniden çeviriler yapılır. Bunun gibi, aralarında çok az çekişme olan ve içindeki bilgilerin birbiriyle çelişmediği çeviriler “pasif yeniden çeviriler” olarak adlandırılır. Pym’e göre, pasif yeniden çeviriler arasında yapılan incelemeler, erek kültürdeki tarihsel değişimler hakkında veri sağlama eğilimindedir (Pym, 1998, 82).

Aralarında farklılıklar bulunan, farklı okurlara hitap eden ve farklı işlevler gören çeviriler de “aktif yeniden çeviri” olarak adlandırılır. Aktif yeniden çevirilerin karşılaştırmalı çözümlemesi, patron, yayımcı, okur ve kültürlerarası politikalarla çevrili çevirmenle ilgili gerekçeler tespit etme eğilimindedir. Pym’e göre aktif yeniden çeviriler üzerinde yapılacak çalışmalar, çevirinin doğasıyla ilgili daha iyi fikir verebilir (Pym, 1998, 82-83).

Bu çalışmanın bütüncesini oluşturan Belkıs Sami ve Necmettin Arıkan’ın yaptığı çeviriler arasında tarihsel farklılık bulunmakla birlikte bu iki çevirinin farklı işlevler gördüğü düşünülebilir. Bu çeviriler arasında yapılacak karşılaştırmaların aktif yeniden çeviriler arasında gerçekleştiği söylenebilir. Bu çalışmada ele alınan iki çeviride, erek kültürde meydana gelen tarihsel değişimlerin bir sonucu olarak değerlendirilebilecek farklılıkların yanı sıra çevirmenlerin farklı amaçlarından kaynaklanan farklılıklar bulunduğu söylenebilir. Aktif yeniden çeviriler olarak ele alınan bu iki çeviride yer alan örnekleri “Amerikan Kültürüyle İlgili Söylem Örnekleri” ve “Tarihsel Değişimle İlgili Söylem Örnekleri” olarak ikiye ayırmak mümkündür. Ele alınan her örnek, çeviri tarihyazımını oluşturan çeviri arkeolojisi, tarihsel eleştiri ve açıklama aşamaları göz önünde bulundurularak açıklanmıştır.

2. Amerikan Kültürüyle İlgili Söylem Örnekleri

2.1. Örnek/Bağlam (1)

L.M.A.: John Brooke did his duty manfully for a year, got wounded, was sent home, and not allowed to return (s. 2).

B.S.: Con Bruk bir sene kadar mert bir vatandaş gibi vazifesini yaptı, yaralandı evine gönderildi, tekrar cebheye avdetine müsaade edilmedi (s. 7).

N.A.: John Brooke bir yıl vazifesini erkekçe yaptı, yaralandı; kendisini evine gönderip tekrar dönmesine müsaade etmediler (s. 4).

Kitabın giriş bölümünden alınan bu örnekte daha sonra Meg’le evlenen John Brooke karakterinden bahsedilmektedir. B.S. karakterlerin isimlerini Türkçe okunuşlarıyla N.A. ise orijinalinde yer aldığı şekliyle yazmıştır. B.S.’nin bu tercihiyle, okurlar tarafından kolayca kabul edilen bir eser ortaya koymayı amaçladığı söylenebilir. Pym’in çeviri tarihyazımını modelinde çevirinin yarattığı etkiyi ele alan tarihsel eleştiriye göre, B.S.’nin yabancı kültürü okurlara tanıdık kıldığı iddia edilebilir.

2.2. Örnek/Bağlam (2)

L.M.A.: When she came down, looking like a pretty Quakeress in her dove-colored suit and straw bonnet tied with white, they all gathered about her to say “good-by”, as tenderly as if she had been going to make the grand tour (s. 22).

B.S.: Küçük bir Kuveyker (*) gibi kurşunî esvabı beyaz kurdela ile bağlı hasır şapkasiyle aşağı indiği zaman herkes veda için etrafına toplandı (s. 38).

(*) “Kuveyker”lik bir mezheptir ki mensupları çok sade, bilhassa kurşunî elbise giyerler.

N.A.: Meg pembeye çalan kurşunî renkli elbisesi içinde ve beyaz kurdela ile bağlanmış hasır şapkasiyle güzel bir rahibeyi andırarak, aşağı indiği zaman, bütün ev halkı sanki uzun bir yolculuğa çıkıyormuş gibi ona şefkatla: “Güle güle!” demek için etrafını aldı (s. 23).

Meg karakterinin düğünden sonra evden ayrılışıyla ilgili bölümden alınan bu örnekte B.S., kaynak metindeki *Quakeress* sözcüğünü “Kuveyker” şeklinde çevirmiş ve bunu açıklamak için dipnot vermiştir. Burada Sami’nin Hristiyanlığa ait bir kavramı tanıttığı görülürken N.A.’nın okurlara tanıdık bir sözcük tercih ederek, bu kavramı nötrleştirdiği söylenebilir. Çevirinin yarattığı etki düşünülecek olursa, Sami’nin, Hristiyanlığa ait bir kavramı ön plana çıkararak okurlarda yabancı kültürün etkisini hissettirdiği söylenebilir.

1930'lu yıllarda Türkiye'de yapılan bu çevirinin değişime olan katkısı, okurların Hristiyan kültürüne yakın olmalarını sağlamak şeklinde ifade edilebilir. Sami etkili toplumsal bir aktör olarak ortaya çıkmıştır.

2.3. Örnek/Bağlam (3)

L.M.A.: [...] and Laurie's birthday gift to Amy was a tiny coral lobster in the shape of a charm for her watch-guard (s. 34).

B.S.: Lorinin Eymiye isim günü hediyesi olarak verdiği ne idi biliyor musunuz? Saat kordonuna takılmak üzere tılsım şeklinde küçük kırmızı bir istakoz! (s. 57)

N.A.: Laurie de doğum gününde, saatine takması için Amy'ye süs olarak yapılmış mercandan mini mini bir istakoz hediye etti... (s. 35).

Laurie'nin Amy'ye verdiği doğumgünü hediyesinden bahsedilen bu örnekte B.S., kaynak metinde geçen *birthday* sözcüğünü Hristiyanlığa ait bir gelenek olan "isim günü" şeklinde karşılamıştır. Tarihsel eleştiri doğrultusunda, Sami'nin, kaynak kültürdeki bu dini geleneği tanıtmak amacıyla erek kültürde yabancı kültürün etkisini hissettirdiği söylenebilir. Bu çevirinin yapıldığı dönemde, okurların Hristiyan kültürüne yakın olmalarını sağladığı iddia edilebilir. Bunun yanı sıra "isim günü" eski Türk geleneklerinde olan ve Dede Korkut Hikayeleri'nde geçen "ad günü"nü akla getirdiğinden farklı yorumlar da yapılabilir.

2.4. Örnek/Bağlam (4)

L.M.A.: "This will be a regularly merry Christmas to me, with presents in the morning, you and letters in the afternoon, and a party at night, said Amy [...]" (s. 176).

B.S.: O vakit Eymi: "Bu benim için tam bir Krismıs olacak," dedi. Öğleden evel hediyeler, öğleden sonra sen, mektuplar (s. 266).

N.A.: [...] Amy: -Benim için dört başı mamur bir yılbaşı bu: Sabahleyin hediyeler, öğleden sonra sen, mektuplar.. (s. 173).

Amy ve Laurie'nin Nice'te karşılaşip birlikte Noel kutlamasına katılmalarının konu edildiği bölümden alınan bu örnekte B.S., kaynak metinde geçen *Christmas* sözcüğünü "Krismıs", N.A. ise "yılbaşı" olarak çevirmiştir. Hristiyanların kutladığı dini bir gün olan *Christmas*, Sami tarafından erek metinde korunmakla birlikte okunduğu gibi yazılmıştır. Çevirinin yarattığı etki söz konusu olduğunda bu örnekte, Sami'nin yabancı kültüre ait bir geleneği erek okurlara aktardığı söylenebilir. Bu çevirinin, okurların Hristiyan kültürüne yakın olmalarını sağladığı iddia edilebilir.

2.5. Örnek/Bağlam (5)

L.M.A.: [...] having located it in Lisbon, she wound up with an earthquake, as a striking and appropriate *dénouement* (s. 38).

B.S.: Mevzuuna sahne olarak Lizbon şehrini intihap ettiği için canlı ve minasip bir netice olarak da zelzele koymağı düşündü (s. 62-63).

N.A.: [...] hâdiseleri Lizbon'da geçiriyormuş gibi gösterdikten sonra, göze çarpan ve yerinde bir *dénouement* olarak ta hikâyeyi bir yer sarsıntısıyla sona erdirmişti (s. 38).

Jo'nun yazdığı bir hikayeden bahsedilen bu bölümde kaynak metinde geçen Fransızca *dénouement* sözcüğünü B.S. "netice" sözcüğü ile karşılamış ve N.A. ise *dénouement* sözcüğünü kullanmıştır. Önceki örneklerde yabancı kavramlara çevirisinde yer verme eğilimi olduğu görülen B.S.'nin özellikle dini kavramlar söz konusu olduğunda misyonerlik düşünceleri doğrultusunda bu yöntemi tercih ettiği, N.A.'nın ise yabancı bir kavramı tanıtmakla düşünceyle ödünçleme yaptığı iddia edilebilir. Çevirinin etkisi düşünüldüğünde N.A.'nın yabancı kültürün etkisini erek okura hissettirdiği söylenebilir. Ayrıca eğitimci kişiliğinin de etkisiyle okurlara yeni kavramlar öğretme çabasının olduğu da iddia edilebilir.

2.6. Örnek/Bağlam (6)

L.M.A.: The Palais Royale is a heavenly place,-so full of *bijouterie* and lovely things that I'm nearly distracted because I can't buy them (s. 97).

B.S.: Pale Royal cennet gibi bir yer. O kadar güzel şeyler, o kadar elmasvari, onları alamamak yesiyle çıldırıyorum (s. 150).

N.A.: Palais Royal sanki cennetten bir köşe: o kadar **bijouterie** (*) ve güzel şeylerle dolu ki, onlardan alamıyorum diye nerdeyse aklımı oynatacağım (s. 97).

(*) Mücevherat

Amy'nin Paris'te bulunduğu sırada yazdığı bir mektuptan alınan bu örnekte kaynak metinde geçen *bijouterie* sözcüğü B.S. tarafından "elmasvari", N.A. tarafından "bijouterie" olarak çevrilmiştir. Ayrıca N.A. bir dipnot ekleyerek bu sözcüğü "mücevherat" olarak açıklamıştır. Bu örnekte de N.A.'nın yabancı bir kavramı

tanıtma düşüncesiyle ödünçleme yaptığı iddia edilebilir. Çevirinin yarattığı etkiyi ele alan tarihsel eleştiri bağlamında N.A.'nın kaynak metnin yabancılığını okura hissettirdiği söylenebilir. Ayrıca Arıkan'ın eğitimci kişiliği okurlara yeni kavramlar öğretme çabasında etkili olmuştur.

2.7. Örnek/Bağlam (7)

L.M.A.: “‘Yes; and she’s jolly and we like her lots,’ added Kitty, who is an *enfant terrible* (s. 124).

B.S.: Yaramaz Ketî ilâve etti: “Çok şen, biz onu çok seviyoruz.” (s. 190).

N.A.: Bir *enfant terrible* olan Kitty hemen ilave etti (*)

-Evet.. O kadar şen ki, hepimiz onu pek çok seviyoruz.. (s. 122)

(*) Sözleryle, hareketleriyle anasını babasını müşkül vaziyette bırakan yaramaz, geveze çocuk.

Jo'nun New York'ta mürebbiyelik yaptığı iki kızdan biri olan Kitty'nin onu Mr. Bhaer ile tanıştırdığı bölümden alınan bu örnekte kaynak metinde geçen *enfant terrible* sözcük öbeği B.S. tarafından “yaramaz”, N.A. tarafından “*enfant terrible*” olarak aktarılmıştır. Ayrıca N.A. bir dipnot ekleyerek bir açıklama yapmıştır. Bu örnekte de N.A.'nın yabancı bir kavramı tanıtma düşüncesiyle ödünçleme yaptığı iddia edilebilir. Tarihsel eleştiri bağlamında N.A.'nın yabancı kültürün etkisini vurguladığı görülmektedir. Ayrıca bir eğitimci olarak okurlara yeni kavramlar öğretmeyi amaçlamış olduğu söylenebilir.

3. Tarihsel Değişimle İlgili Söylem Örnekleri

3.1. Örnek/Bağlam (1)

L.M.A.: “I don’t want a fashionable wedding, but only those about me whom I love, and to them I wish to look and be my familiar self.” (s. 15).

B.S.: “Bugün hazırlanmış bir yabancı olmak istemiyorum, diyordu, alımot bir düğün istemiyorum. Etrafımda yalnız sevdiğlerimi ve onların arasında da asıl kendimi görmek isterim” (s. 28).

N.A.: “Bugün acayip görünüp herkesin gözünü üzerime dikmesini istemiyorum,” diyordu; “ben moda için uygun bir düğün değil, fakat yalnız sevdiğlerimi etrafımda görmek istiyorum, ve onlara her zamanki halimle görünmeyi arzu ediyorum.” (s. 17).

“İpek, dantel ve portakal çiçeği gibi şeylere rağbet etmeyen” ve sade bir düğün isteyen Meg'e ait bu cümlede geçen *fashionable* sözcüğünü B.S. Türkçeye Fransızcadan geçen “alımot” sözcüğü ile karşılamıştır. Bu sözcük bazı Türkçe kaynaklarda “alamod” olarak yer alır. N.A. bu sözcüğü “moda için uygun” şeklinde karşılamıştır. Çevirinin yarattığı etki düşünülecek olursa, Sami'nin sözcük seçiminin onun elitist bir yaklaşım benimsediğini ve okur kitlesi olarak Fransızca bilen üst sınıfları hedef aldığını gösterir. 1930'larda İngilizceden Türkçeye yapılan bu çeviride Fransızca sözcüklerin olması, o dönemde Fransız kültürünün Türkçe üzerindeki etkisiyle açıklanabilir.

3.2. Örnek/Bağlam (2)

L.M.A.: But overstrained eyes soon caused pen and ink to be laid aside for a bold attempt at poker-sketching (s. 23).

B.S.: Bu sefer daha cür'etkâr teşebbüsle pirogravör, yani kızgın demirle tahta üzerine resim yapmağa başladı (s. 39).

N.A.: ... büyük bir cesaretle Poker-Sketcing işlerine kalkıştı;... (s. 23).

Amy'nin sanat teşebbüslerinin konu edildiği bir bölümden alınan bu örnekte B.S. kaynak metinde geçen *poker-sketching* [ahşap yakma sanatı] sözcüğünü Fransızca “pirogravür” sözcüğü ile karşılamıştır ve bu kavramın ne olduğunu açıklamıştır. N.A. ise sözcüğü kaynak metindeki gibi bırakarak “Poker-Sketcing” şeklinde karşılamıştır. Tarihsel eleştiriye göre, Sami'nin sözcük seçimi onun belli bir kesimi hedeflediğini ve yabancı bir kavramı tanıtmayı amaçladığını gösterir. Bu sözcüğün Türkçeye Fransızcadan geçmesi, Fransız kültürünün o dönemdeki etkisini gösterir.

3.3. Örnek/Bağlam (3)

L.M.A.: Just now it’s the fashion to be hideous,-to make your head look like a scrubbing-brush, wear a strait-jacket, orange gloves, and clumping, square-toed boots. If it was cheap ugliness, I’d say nothing; but it costs as much as the other, and I don’t get any satisfaction out of it (s. 12).

B.S.: Şimdiki moda kendini korkunç yapmak mıdır? Başınızı tahta fırçasına benzetirsiniz, düz bir jaket, turuncu eldiven, dört köşe burunlu koça botinler, bari ucuz çirkinlik olsa bir şey demiyeceğim (s. 24).

N.A.: Şimdi de moda galiba çirkin olmak - Başın tahta fırçası gibi kel kel, arkanda bir deli gömleği, elinde turuncu eldivenler, ayağında tak-tak öten dört köşe uçlu kunduralar. Bu çirkin şeyler ucuz olsa bari, canım yanmaz; ama paradan yana ötekilerden hiç aşığı kalır yerleri yok.. (s. 14).

Jo ve Teddy arasında geçen bir konuşmada Jo'ya ait bu cümlede geçen *boot* sözcüğü B.S. tarafından "botin", N.A. tarafından "kundura" sözcükleriyle karşılanmıştır. Sami'nin tercih ettiği "botin" sözcüğü, Türkçeye Fransızcadan geçen birçok giyim teriminden biridir. Çevirinin etkisi düşünülecek olursa, Sami'nin sözcük seçimi, onun okur olarak Fransızcaya hâkim olan üst sınıfları hedeflediğini gösterir. Ayrıca Fransız kültürünün etkisi özellikle giyimle ilgili sözcüklerde dikkat çekicidir.

3.4. Örnek/Bağlam (4)

L.M.A.: Her "scribbling suit" consisted of a black woollen pinafore on which she could wipe her pen at will, and a cap of the same material, adorned with a cheerful red bow, into which she bundled her hair when the decks were cleared for action (s. 35).

B.S.: İş esvabı, istediği zaman serbestçe kalemini silebileceği siyah bir göğüslük ve neş'eli kırmızı fiyongosuyla aynı kumaştan siyah bir başlıktı (s. 58).

N.A.: Jo'nun "yazı takımı" istediği vakit mürekkepli kalemini silebildiği siyah yün bir önlükle, yazı yazmaya başlayacağı zaman, içine saçlarını soktuğu, kırmızı bir şeritle süslü, aynı maddeden yapılmış bir başlıktan ibaretti (s. 35).

Jo'nun romanını yazmasıyla ilgili bölümden alınan bu örnekte kaynak metinde geçen *bow* sözcüğü B.S. tarafından "fiyongo", N.A. tarafından "şerit" olarak çevrilmiştir. "Fiyango" İtalyancadan geçmiş bir sözcüktür. Çeviri tarihyazımı modelindeki tarihsel eleştiri bağlamında, Sami'nin sözcük seçimiyle Fransızcaya aşına olan elit çevrelere hitap ettiği görülür. 1930'larda İngilizceden yapılan bu çeviride İtalyanca ve Fransızca sözcüklerin olması, özellikle giyim terimleri konusunda bu kültürlerin Türkçe üzerindeki etkisiyle açıklanabilir.

4. Sonuç

Bu çalışmada çevirmenlerin yaşam öykülerinden ve çeviri kararlarından yola çıkarak çevirmen kimlikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bütüncü olarak Louisa May Alcott'ın *Good Wives* eseri ve Türkçeye Belkıs Sami ve Necmettin Arıkan tarafından yapılmış çeviriler ele alınmıştır. Pym'in deyişiyle aktif yeniden çeviriler olarak ele alınan iki çevirinin çözümlenmesi sırasında çevirmenlere odaklanılarak, çevirilerin belirli bir zaman ve mekânda neden üretildiğinin anlaşılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, Pym'in çeviri tarihyazımı modelini oluşturan çeviri arkeolojisi, tarihsel eleştiri ve açıklama başlıkları altında, çevirmenlerin kararları ele alınmıştır. Pym'in modelinde yer alan tarihsel eleştiri kapsamında düşünüldüğünde, Amerikan Kız Koleji'nde öğrenim görmüş Sami'nin, çevirilerinde Amerikan kültürünü yansıtan tercihler yaptığı ve özellikle dini kavramları erek kültüre aktardığı iddia edilmiştir. Bu iddia örneklerle desteklenmeye çalışılmıştır. Tarihsel değişimle ilgili örneklerde Sami'nin, okur kitlesi olarak Fransızca bilen üst sınıfları hedef aldığını gösteren sözcük seçimleri ele alınmıştır. Arıkan'ın ise çevirisinde yabancı sözcüklere yer vererek bunları açıklaması onun eğitimci kişiliğiyle açıklanmıştır. Sami ve Arıkan'ın yaşam öyküsü ve çeviri kararları ile çevirmen kişiliği arasındaki ilişki ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bir insan olarak çevirmenin, çeviri tarihinde merkezi bir role sahip olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda Pym, bir çevirinin belli bir zaman ve mekânda neden yapıldığını anlamak için çevirmenlere odaklanılması gerektiğini söyler ve çeviri tarihinde çevirmenlere özel bir önem atfeder. Çünkü ona göre sadece insanlar, sosyal nedenselliğe uygun sorumluluğa sahiptir. Pym'in de belirttiği gibi çevirmenlerin yaşadıkları ve çalıştıkları toplumsal bağlamlar incelenerek çevirmenlerin çeviri tarihindeki izlerine ulaşılabilir.

Bu çalışmada çevirmenlerin, sosyal sorumluluk, misyonerlik gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda belirli tercihler yaptığı, çevirmenler ve çeviriler üzerinde yapılan incelemelerle ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, yapılan incelemede de çevirmenlerin toplumsal ve kültürel konumu ve kimliğinin çevirilere yansıdığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Alcott, Louisa May (2016). *Good Wives*. London: Collins Classics.
Alcott, Louisa May (1930). *İyi Zevceler*. İstanbul: Muhit Neşriyat Şirketi.
Alcott, Louisa May (1966). *İyi Zevceler*. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi.
Arıkan, Necmettin (1975). *Türkçe Karşılıklarıyla Herkes İçin Yardımcı İngilizce Dersleri Orta: 2*. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi.
Eiselein, Gregory & Philips, Anne K. (2001). *The Louisa May Alcott Encyclopedia*. Connecticut: Greenwood Press.
Elbert, Sarah (1984). *A Hunger for Home: Louisa May Alcott and Little Women*. Philadelphia: Temple University Press.
Kahlenberg, Caroline (2016). 'The Gospel of Health': American Missionaries and the Transformation of Ottoman/Turkish Women's Bodies, 1890-1932. *Gender & History*, S. 1, Cilt. 28, s. 150-176.
Pym, Anthony (1998). *Method in Translation History*. Manchester: St. Jerome.

Yararlanılan İnternet Erişim Adresi

<http://www.willowandthatch.com/little-women-literary-film-adaptations>